

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343. 985

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.36>

КУЦІЙ В.В.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ
АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ****ORGANIZATIONAL AND TACTICAL FEATURES OF CONDUCTING
A SEARCH DURING THE INVESTIGATION OF ILLEGAL EMPLOYMENT IN FISH,
GAME OR OTHER WATER EXTRACTIVE FISHING**

У статті розглянуто організаційно-тактичні особливості проведення обшуку при розслідуванні незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. На основі аналізу вчених-криміналістів розглянуто значення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень. Визначено, що обшук, як слідча (розшукова) дія може бути проведена на початковому етапі розслідування незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у разі якщо: під час огляду місця події встановлена особа підозрюваного, однак, предмет посягання, знаряддя та засоби знаходяться в транспортному засобі (мотоциклі, автомобілі, човні тощо); встановлена особа, яка вчинила протиправне діяння, на місці події вилучений предмет посягання, знаряддя та засоби кримінального правопорушення, однак отримана інформація, що у житлі чи іншому володінні особи (за місцем проживання, або на підприємстві, складі) злочинця зберігається незаконно виловлена риба для реалізації, знаряддя, засоби для вчинення протиправних діянь; особа не встановлена, однак наявна інформація про її місцезнаходження та місце переховування предметів злочинного посягання, знарядь, засобів кримінального правопорушення за ст. 249 КК України.

Визначено найбільш доцільні місця проведення обшуку, до яких віднесено: риболовецькі човни; рибоохоронні підприємства; за місцем проживання і роботи підозрюваного (-их); у приміщеннях, що належать їх близьким особам чи знайомим; у транспортних засобах; рибних складах тощо.

Виділені найбільш типові помилки при зверненні до слідчих суддів з клопотаннями про проведення обшуку в кримінальних провадженнях щодо незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: невірна правова кваліфікація кримінального правопорушення; відсутність конкретизації місця проведення обшуку; не засвідчені належним чином документи, які долучалися до клопотання; відсутність індивідуальних або загальних характеристик документів, які планували відшукати.

Розкрито організаційно-тактичні засади етапів проведення обшуку за фактами незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Ключові слова: обшук, слідчі (розшукові) дії, розслідування, незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, кримінальне провадження, етапи обшуку, організаційно-тактичні особливості.

The article examines the organizational and tactical features of conducting a search during the investigation of illegal employment in fish, game or other water extractive fishing. Based on the analysis of forensic scientists, the importance of search in the investigation of criminal offenses is considered. It was determined that a search, as an investigative (search) action, can be conducted at the initial stage of the investigation of illegal occupation of fish, game or other water extractive fishing in the event that: during the inspection of the scene, the identity of the suspect was established, however, the object of the offense, tools and means are in the vehicle (motorcycles, cars, boats, etc.); the person who committed the illegal act has been identified, the object of the offense, tools and means of the criminal offense have been seized at the scene, however, information has been received that illegally caught fish is stored in the residence or other property of the person (at the place of residence, or at the enterprise, warehouse) of the criminal for sale, tools, means for committing illegal acts; the person has not been identified, but there is information about his location and the place of hiding of objects of criminal trespass, tools, means of a criminal offense under Art. 249 of the Criminal Code of Ukraine.

The most expedient places for carrying out the obushuk have been determined, which include: fishing boats; fish protection enterprises; by the place of residence and work of the suspect(s); in premises belonging to their relatives or acquaintances; in vehicles; fish warehouses, etc.

The most typical mistakes when applying to investigating judges with requests for conducting a search in criminal proceedings regarding illegal occupation of fish, game or other water extractive fishing are highlighted: incorrect legal qualification of the criminal offense; lack of specification of the location of the search; the documents attached to the petition are not properly certified; lack of individual or general characteristics of the documents that were planned to be found.

The organizational and tactical principles of the stages of conducting a search based on the facts of illegal employment in fish, game or other water extractive fishing have been revealed.

Key words: *search, investigative (search) actions, investigation, illegal occupation of fish, game or other aquatic extractive industry, criminal proceedings, stages of raiding, organizational and tactical features.*

Вступ. Обшук є однією із першочергових слідчих (розшукових) дій, оскільки своєчасне його проведення є найважливішою особливістю розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. Згідно зі ст. 234 КПК України, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1]. Водночас, така слідча (розшукова) дія проводилася лише у 24 % кримінальних проваджень щодо незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, а отримані в ході її проведення речові докази слугували основою для доведення вини особи. Саме тому це питання потребує детального опрацювання.

Метою статті є розкрити значення та організаційно-тактичні особливості проведення обшуку при розслідуванні незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Результати дослідження. Обшук займає одне із ключових місць серед системи слідчих (розшукових) дій. Особливо коли мова йде про кримінальні правопорушення проти довкілля. Обшук слід проводити на початковому етапі розслідування, при наявності достатніх доказів для підозри особи або при встановленні обставин, які потребують доказування під час досудового розслідування [2]. О. В. Одерієм були визначені наступні аспекти проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля:

1) визначення предмета обшуку (наприклад, заборонені знаряддя лову; засоби для переробки риби та залишки цієї діяльності, та ін.);

2) вивчення особи обшукуваного та оточуючих його осіб, що дозволяє слідчому сформувати уяву про цих суб'єктів в аспекті оцінки їх професійних та інтелектуальних рис, які можуть бути використані для приховування об'єктів, що необхідно відшукати;

3) визначення часу проведення обшуку й можливостей застосування науково-технічних засобів, необхідних для пошуку й фіксації виявленого;

4) висунення пошукових версій щодо можливих місць приховування, які можуть бути обрані залежно від фаху, службового становища особи, яка має у своєму розпорядженні шукані документи, інші речові докази [3, с. 386].

В ході дослідження було встановлено, що обшук, як слідча (розшукова) дія може бути проведена на початковому етапі розслідування незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у разі якщо:

- під час огляду місця події встановлена особа підозрюваного, однак, предмет посягання, знаряддя та засоби знаходяться в транспортному засобі (мотоциклі, автомобілі, човні тощо);

- встановлена особа, яка вчинила протиправне діяння, на місці події вилучений предмет посягання, знаряддя та засоби кримінального правопорушення, однак отримана інформація, що у житлі чи іншому володінні особи (за місцем проживання, або на підприємстві, складі) злочинця зберігається незаконно виловлена риба для реалізації, знаряддя, засоби для вчинення протиправних діянь;

- особа не встановлена, однак наявна інформація про її місцезнаходження та місце перебування предметів злочинного посягання, знарядь, засобів кримінального правопорушення за ст. 249 КК України.

Така процесуальна дія проводиться на риболовецьких човнах (100 %), у рибоохоронних підприємствах (64 %), за місцем проживання і роботи підозрюваного (-их) (60 %), у приміщеннях, що належать їх близьким особам чи знайомим (17 %), у транспортних засобах, рибних складах тощо. Варто зазначити, що у разі виявлення предметів кримінального правопорушення та знарядь його вчинення, наприклад, у човні уповноваженій особі на проведення досудового розслідування, керуючись ст. 233 КПК України необхідно звернутися з клопотанням про дозвіл на проведення обшуку до слідчого судді, оскільки човен є транспортним засобом, тобто іншим володінням особи.

Наведемо типовий приклад проведення обшуку з матеріалів кримінального провадження: *«... на підставі ухвали слідчого судді Придніпровського районного суду м. Черкаси, проведено обшук за місцем здійснення господарської діяльності ПП «Інститут з питань іхтіології» – на території та у приміщеннях, розташованих на земельній ділянці без адреси, кадастровий номер 7124984500:01:001:0129, віднесеної до земельного водного фонду та призначеної для ведення водного господарства (розміщення рибоприймального пункту), розташованої в межах Леськівської сільської ради Черкаської області, яка, відповідно до інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, належить Черкаській районній державній адміністрації та передана в оренду ПП «Інститут з питань іхтіології», в ході якого виявлено та вилучено мезинові сітки для лову риби, ятері, документацію, свіжозаморожену рибу, пристрої, схожі на електроролови, гумові човни, відеореєстратор, рушницю та мобільні телефони. У ході обшуку було виявлено та вилучено наступну кількість свіжозамороженої риби, яку була можливість зважити та ідентифікувати: Риба виду ляц 2563,41 кг; Риба виду судак 32,46 кг; Риба виду щука 13,61 кг; Риба виду сом 6,008 кг; Риба виду короп 3,352 кг; Риба виду окунь 631,44 кг; Риба виду плотва 973,13 кг та свіжозаморожена риба, яку через значний об'єм та масу не було можливості зважити та всю ідентифікувати, а саме, – двадцять один палет з брикетами риби різного сорту, висотою 196 см.*

Зразки виявленої риби направлені для проведення дослідження Інститутом рибного господарства НААН України та згідно з актом обстеження вилученої риби від 22.05.2020 частина наданих на дослідження зразків виловлені у період квітня-травня, що являється періодом нерестової заборони на промисловий вилов риби. Крім того, відповідно до листа Інституту № 202-04/20 від 02.04.2020 «Щодо особливостей оцінки істотності шкоди рибному господарству в нерестовий період», шкода вважається істотною, якщо вилов риби здійснено у нерестовий період не залежно від кількості виловленої риби.

Фіксація речових доказів – проведені, шляхом проведення відеозапису обшуку та опису їх у протоколі обшуку» [4].

Водночас необхідно звернути увагу на те, що фактичною підставою для проведення обшуку під час розслідування є обґрунтоване припущення слідчого/дознавача про місцезнаходження певних об'єктів в конкретному місці – житлі чи іншому володінні особи. Правовою підставою для проведення обшуку є ухвала слідчого судді.

Слідчі часто допускали такі помилки при зверненні до слідчих суддів з клопотаннями про проведення обшуку в кримінальних провадженнях щодо незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом:

1) Правова кваліфікація кримінального правопорушення, викладена в клопотанні, не відповідала підставам для проведення обшуку, оскільки документи, які планували відшукати, не мали відношення до кримінального правопорушення, щодо якого подавалося клопотання (42 %);

2) У клопотанні, де порушувалося питання про проведення обшуку, не було конкретної вказівки на те, в якому саме приміщенні необхідно провести обшук (27 %);

3) Копії доданих до клопотання документів та інших матеріалів кримінального провадження, а також копія витягу з ЄРДР щодо кримінального провадження, належним чином не були засвідчені, а іноді були незрозумілими (19 %);

4) У клопотанні не було вказано індивідуальних або загальних характеристик документів, які планували відшукати (12 %).

Важливого значення, які впливають на ефективність та результативність обшуку є виконання всіх організаційних вимог етапів проведення обшуку. Загальновідомо, що етапами обшуку є підготовчий, основний та заключний. Під час планування *підготовчого етапу* обшуку слідчий повинен виконати наступні кроки:

1) Встановити особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться або здобути інформацію про рибне підприємство. Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміється транспортний засіб, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи [5, с. 161; 6, с. 428].

2) Отримати ухвалу слідчого судді про дозвіл на обшук (ч. 1 ст. 235 КПК України), звернувшись з клопотанням погодженого з прокурором. До клопотання необхідно додати оригінали або копії документів та інших матеріалів, які обґрунтовують доводи клопотання, а також витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подається клопотання (ч. 3 ст. 234 КПК України).

3) Визначити точне місце і час проведення обшуку.

4) Уточнити прикмети предметів, назву, зміст, документів (якщо обшук здійснюється на підприємстві), з'ясувати можливі місця їх виявлення, а також місця можливого зберігання риби, сіток, електровудок тощо, необхідних для встановлення всіх обставин провадження, розміру істотної шкоди, доведеності вини злочинця.

5) Намітити коло учасників обшуку (працівники поліції, рибоохорони, Держрибагенства, поняті й фахівці). Зазначимо, що перед проведенням робочого етапу необхідно забезпечити обов'язкову участь не менше двох понятих, вимоги щодо яких такі ж самі як і для проведення огляду місця події. Обшук житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених ст. 615 КПК України [1]. Згідно абзацу 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України законодавець визначає, що якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [1]. У разі проведення слідчої (розшукової) дії в умовах воєнного стану особа повинна оцінити наявність підстав і прийняти рішення про залучення або незалучення осіб. Перш за все, необхідно врахувати рівень безпеки, який може ускладнити участь суб'єктів у процесі та швидкі зміни обстановки, що вимагають негайних дій для збереження доказової інформації.

6) Вирішити, які технічні засоби повинні використовувати при проведенні відповідних пошукових дій, і забезпечити їх наявність [7, с. 262; 8].

Наприклад, з ухвали слідчого судді від 28.03.2019 по справі 326/284/19 вбачається, що згідно протоколу обшуку від 26.02.2019, проведеного на земельній ділянці, розташованій за адресою: вул. Кабельників, будинок № 1а, м. Бердянськ Запорізької області, яка перебуває

в оренді у ТОВ «Почерк», та де розташований рибоприймальний пункт приватного підприємства «Група науково-промислових досліджень», а також у нежитловій будівлі, яка розташована на зазначеній земельній ділянці та належить на праві приватної власності ТОВ «Почерк», на підставі ухвали Приморського районного суду від 26.02.2019 року про надання дозволу на проведення обшуку, з метою відикування і вилучення, зокрема водних живих ресурсів, які виловлені з порушенням чинного законодавства та мають значення для встановлення істини в даному кримінальному провадженні, вбачається, що в ході проведення обшуку було виявлено та вилучено, зокрема у складському приміщенні у коридорі 25 ящиків з тюлькою, у морозильній камері №2 – 262 ящика з тюлькою, у камері охолодження №7 – 20 ящиків з тюлькою. Вказана тюлька була додатково зважена на напільних електронних вагах та її загальна вага становила 3411 кг. [9].

Основний етап. Після входу на об'єкт обшуку слідчий може пропонувати особам, які там знаходяться, добровільно видати об'єкти, які мають значення у кримінальному провадженні і зазначені в ухвалі слідчого судді на проведення обшуку. Якщо такі об'єкти видані добровільно і немає підстав вважати, що особи приховують будь-які об'єкти, то у деяких випадках може бути достатньо обмежитися вилученням виданого та не проводити подальших пошуків. Проте слід пам'ятати, що іноді особи добровільно видають лише частину об'єктів пошуку, сподіваючись, що цим вони змусять слідство ввести в оману та уникнуть проведення пошукових заходів.

Після вивчення обстановки об'єкта обшуку, суб'єкт розслідування отримує нові дані про розташування та особливості приміщення чи місцевості. Він визначає найбільш ймовірні місця знаходження об'єктів пошуку, звертає увагу на місця, які потребують особливого обстеження, виконання певних робіт, застосування спеціальних пошукових засобів та прийомів. На цьому етапі визначається план проведення обшуку, розподіляються обов'язки між учасниками, готуються технічні засоби, обирається найбільш ефективна послідовність та тактика проведення обшуку [5, с. 166].

Заклучний етап обшуку спрямованого на виявлення предметів, знарядь та засобів вчинення протиправних дій за ст. 249 КК України характеризується складанням протоколу обшуку, в якому детально описуються матеріальні об'єкти, які є предметом обшуку та їх місцезнаходження.

Обшук, як вказує О. В. Капліна, відноситься до слідчих дій, при проведенні яких раптовість та невідкладність є умовами успішного досягнення результату. Тому, якщо робити довготривалу перерву під час проведення слідчої дії, можна з зрозумілих причин не отримати бажаного результату та не досягти мети слідчої дії [10, с. 44]. Саме тому, найефективнішим у кримінальних провадженнях цієї категорії слід вважати проведення групових обшуків, тобто одночасне проведення серії обшуків за місцем проживання підозрюваного, на підприємствах, складах, холодильних приміщеннях, транспортних засобах. Раптовість групового обшуку позбавляє зацікавлених осіб можливості попередити один одного про небезпеку й заховати або знищити предмети й документи, що їх компрометують. Для проведення цієї тактичної операції створюється спільна група, яка очолюється прокурором, який керує процесом одночасних обшуків.

Окрім проведення обшуку на підставі отриманої ухвали, під час досудового розслідування незаконного зайняття рибним промыслом мають місце випадки проведення обшуку у невідкладних випадках до постановлення ухвали слідчого судді з порушенням вимог КПК України.

Висновки. Отже при розслідуванні незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промыслом обшук відіграє ключове значення, адже він спрямований на виявлення документів (про видані, діючі дозволи на вилов риби; декларації на кількість виловленої рибної продукції тощо), знарядь і засобів учинення протиправного діяння; місць розділу риби, зберігання; пошук слідів. Виявлення такої інформації і її процесуальне оформлення сприятиме можливості притягнення осіб до відповідальності за вчинені діяння.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за гал. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.
3. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля: монографія. Харків : Діса-плюс, 2015. 528 с.
4. Справа № 7 11/3895/20. Придніпровський районний суд м. Черкаси. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/89734228/>

5. Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. посіб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
7. Запотоцький А. П. Основи методики розслідування злочинів у сфері будівництва: монографія. Київ: Освіта України, 2018. 320 с.
8. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ: Алерта, 2014. 768 с.
9. Справа № 310/3985/18. Бердянський міськрайонний суд Запорізької області. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/101791373/>
10. Капліна О. В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 42–45.

УДК 343.135

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.37>

БОЛЬШАКОВА А.К.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ПІДСТАВИ

CLOSURE OF CRIMINAL PROCEEDINGS AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION: CONCEPTS, ESSENCE, GROUNDS

Сучасний розвиток країни, спрямований на європейську інтеграцію, потребує якісної трансформації правових та організаційних засад функціонування системи кримінальної юстиції. Невід’ємною складовою цієї системи є сучасне кримінальне процесуальне законодавство. У статті розглядається питання сутності закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування. З’ясовано, що кримінальне провадження – це зафіксована у відповідних процесуальних документах діяльність компетентних державних органів з розслідування діянь, що містять ознаки кримінального правопорушення, а також система інших документів, які містять необхідну для розслідування інформацію. Закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування означає, що кримінально-правовий конфлікт (юридичний конфлікт), який є різновидом суспільних конфліктів, що виникає у зв’язку з припущенням про вчинення кримінального правопорушення, яке посягає на охоронювані кримінальним законом права і інтереси особи, вирішено на користь сторони захисту, що, у свою чергу, означає встановлення органами досудового розслідування таких фактичних даних, за яких здійснення кримінального переслідування буде неможливим.

Виділені основні ознаки, які вказують, що закриття кримінального провадження є правомірним кримінальним процесуальним рішенням: знаходить вираз лише у правовому акті, процесуальна форма якого передбачена законодавством; приймається лише компетентною посадовою особою державного органу; надає відповіді на правові питання, які виникли у кримінальному провадженні і зумовлені встановленими фактичними даними і нормами закону; містить владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення мети кримінального провадження.

Процесуальне рішення про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування може бути застосовано в разі встановлення фактичних да-